

Гарашак Н. І.,

*аспірант кафедри архітектурного проектування
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Науковий керівник: Габрель М. М.,

*доктор технічних наук, професор, архітектор,
завідувач кафедри архітектурного проектування
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

ІСТОРИЧНЕ АРХІТЕКТУРНО-КУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ БАЛЬНЕОЛОГІЧНОГО КОМПЛЕКСУ ВЕЛИКОГО ЛЮБІНЯ: ГЕНЕЗА, СЬОГОДЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ

У нинішніх умовах повсякчас спостерігається стрімке зацікавлення історичними рекреаційними осередками. Рекреація в страшній шалений час воєнних випробувань, героїчної боротьби-протистояння проти рашистських окупантів, охоплює всі види відпочинку людини задля відновлення здоров'я, виступаючи цінною/необхідною складовою життєдіяльності людини. З-поміж загальних понять рекреації – відновлення фізичних, психологічно-емоційних, духовних, інтелектуальних сил людини. Наявність рекреаційних ресурсів, їх кількість та різноманітність засвідчують рекреаційний потенціал досліджуваної території.

Історико-культурні рекреаційні ресурси Львова і приміської зони, яка своїми джерелами сягає періоду Княжої Доби, вирізняються чисельністю і різноманітністю та ступенем збереження архітектурної спадщини. Дослідженню проблем рекреаційної сфери присвячені праці В. Бирковича, Н. Білої, М. Білинської, В. Василенка, Миколи Габреля, Михайла Габреля, П. Гамана, Д. Карамишева, М. Корицького, С. Майстро, С. Домбровської, В. Мегеда, О. Моркляник, О. Покладок, Я. Радиша, А. Рудницького та інш. Наукові праці М. Бевза присвячені питанням реставрації архітектурної та мистецької спадщини. Теоретичні питання рекреації у синтезі з пов'язаною з нею ландшафтною архітектурою висвітлені в дослідженнях І. Родічкіна, Т. Панченко, В. Нудельмана; термінологічні поняття досліджували Микола Габрель, Михайло Габрель, Н. Мироненко, І. Смал; проблематика рекреаційно-туристичного природокористування розглядалися в роботах В. Дідика, С. Тупіся; в розвідці О. Мещерякової

представлені аспекти міської рекреації; питання організації рекреаційних послуг висвітлені в дослідженні В. Величко. Цінність представляють історичні дослідження Ю. Б. Зиморовича (1597–1677) і Й. Альнпеха, написані в XVI і XVII ст., оскільки вони «значною мірою ґрунтуються на давніших джерелах і матеріалах, які до наших часів не дійшли» [4, с. 100]. В часі сьогодення питанням рекреації присвячені наукові конференції, симпозиуми, форуми, семінари, круглі столи «онлайн», «онлайн +» і «наживо».

У визначенні особливостей бальнеологічного комплексу курорту Великого Любіня, виявленні його особливостей, значення і ролі в сучасному вимірі з акцентом на перспективи розвитку курорту, його збереження і охорони полягає мета та завдання дослідження. Завдання дослідження: а) визначити передумови і сукупність внутрішніх та зовнішніх чинників, які впливали на архітектурно-просторовий розвиток курортного середовища Великого Любіня; б) дослідити основні періоди формування курортного простору Великого Любіня, а також виявити його характерні риси; в) охарактеризувати значення архітектурно-курортної забудови Великого Любіня в часі сьогодення; г) визначити проблеми та принципи охорони історично-рекреаційної курортної зони Великого Любіня.

Одним з найстаріших бальнеологічних курортів в Україні вважається Любінь Великий, оскільки його цілющі джерела були відомі ще здавна. Сучасний бальнеологічний курорт Великий Любінь знаходиться на Самбірському напрямку в 25 км від міста Львова. До природо-географічних особливостей, які вплинули на процес формування курорту відноситься: просторово-структурна будова рельєфу, сприятливий для відпочинку та оздоровлення клімат, наявність водних артерій (річка Верещиця), озеленення, корисні копалини. Курорт Великий Любінь розкинувся на території старовинного дендропарку XVII ст. загальною площею 16 га на березі річки Верещиця. І нині тут ростуть рідкісні види дерев (платани, ялини, тополі) і функціонує як водо-грязева лічниця. Про значне зростання ролі розвитку курортного і рекреаційного руху в Західній Україні на зламі XIX і XX ст. наголошував знаний український архітектор А. М. Рудницький, водночас підкреслюючи, що «відбувалося поступове формування численних кліматичних курортів в гірських районах Карпат (Ворохта, Беркут, Яремча, Тершів-Спас та інш.), а також в низькогірних масивах Розточчя і Опілля (Янів) або Дністра (Заліщики). Виникають спеціалізовані водо- і грязелікувальні комплекси (Люблін Великий, Шкло, Трускавець, Моршин, Черче та ін.)» [4, с. 100]. Подібний до лікарні заклад, що користувався популярністю на той час і особливим попитом, і вважався одним із

перших в Галичині, був створений наприкінці століття власником Великого Любіня. «Численні західноукраїнські курорти і кліматичні місцевості, що володіли унікальними лікувальними факторами, вже в ті часи [на зламі XIX і XX ст. – Н.Г.] користувалися досить суттєвою популярністю не лише в Галичині, але і в сусідніх країнах. Проте жоден з них не піднявся до рівня великого рекреаційного центру, подібно до, наприклад, Карлових Варів або хоча б Закопаного чи Криниці» [4, с. 100]. В часі сьогодення прослідковується подібна ситуація.

Вперше згадка про поселення Любін (у руських літописах – місто Любин-город) на річці Верещиці датується 1441 роком. Відома також легенда за якою «пастух Павло, який страждав жажливими болями в суглобах, якось занурився у тухлу воду і вийшов звідти здоровим». В минулому завдяки торф'яним грязям і унікальним сірководневим водам це місце стало відоме і здобуло популярність як бальнеологічний курорт, що функціонує від 1778 року. Та часті набіги татар перешкоджали розвитку курорту. Сірководнева вода Любіня Великого, яка уподібнюється (аналог) до знаменитої «Мацести», зокрема, цілющих властивостей сірководню: проникаючи крізь шкіру і дихальні шляхи в організм, впливає на кліткові і тканинні структури таким чином, що сприяє розсмоктуванню залишків запальних процесів у суглобах, хрящах, сухожиллях, кістках і т. ін. Любін Великий вважався знаним бальнеологічним курортом і в Австрійській імперії та Речі Посполитій. Цікаво довідатися, що лікувальні властивості сірководневої води були досліджені та описані особистим лікарем короля Речі Посполитої (1576–1586), великого князя Литовського та Руського (від 1576 року), а також князя Семигородського Стефана Баторія – Войцехом Очком (Wojciech Oczko) (1537–1599).

Ініціаторами та фундаторами створення водолікарні постали граф Юзеф Яблоновський і Маріанна Свидзинська. Створення водолікарні зокрема для заможних львів'ян зініційовано саме М. Свидзинською. Згодом син Ю. Яблоновського і М. Свидзинської – Людвік Яблоновський продовжив цю благородну справу. Та від 1849 року Великий Любін переходить у власність до барона Костянтина Бруницького. Тоді ж були збудовані нові купальні, декілька пансіонатів-вілл та готелі. Сірководнева лікарня, яка щорічно приймала близько двох тисяч пацієнтів, до слова, «найбільша в Польщі», використовувала для оздоровчих процедур воду з п'яти джерел, де з-поміж інших – джерела «Людвік» і «Адольф» були названі на честь синів К. Бруницького і мали свої бювети.

Великолюбінські родовища надзвичайно сприятливо впливають на організм людини із захворюваннями серцево-судинної системи,

хворобами нервової системи, кістково-м'язової системи, опорно-рухового апарату, шкіри, гінекології. Впродовж близько 250 років сюди приїжджають люди. До комплексу лікувально-оздоровчих процедур курорту відносяться купання в басейні, хвойні, вуглекислі, перлинні, лазерні, кисневі ванни, що вирізняються прекрасним ефектом зцілення організму людини. Сірководневі води в поєднанні з масажем, торф'яними грязями, процедурами ЛФК, фізіотерапевтичними процедурами та ін. посилюють адаптаційні, компенсаторні процеси в організмі людини. Місцеві мінеральні джерела, де вода характеризується сульфідним сульфатно-карбонатних кальцієвих, з вмістом сірководню – від 50 до 122 мг на літр представляють особливу цінність для терапії шкірних хворіб (себорея, дерматит, кропив'янка, екзема і т. ін.). Цінність представляють оздоровчі прогулянки/променади алеями вікових лип. Кліматотерапія має спроможність виліковувати захворювання шкіри.

Великий Любінь і нині пишається збереженими пам'ятками архітектури, де: дерев'яна Миколаївська церква (1854 р.) і Дзвіниця. Поруч збудована нова мурована греко-католицька церква. Діючим вважається православний храм. Костел на честь Матері Божої Ченстоховської освячений (у 1990, повторно). Палац Бруницьких [пам'ятка архітектури XVIII ст.] був перебудований у 1909–1910 рр. А. Бруницьким, сином барона К. Бруницького за проектом архітектора Яна (Йоханнеса) Шульца. Одноповерхова цегляна споруда знаходиться посеред парку. Цінність представляє багате зовнішнє оздоблення Палацу [робота майстра Петра Герасимовича], де: герби Бруницьких і Шимановських. Реставрацію Палацу, пошкодженого в часі Першої світової війни здійснили саме Бруницькі. Внутрішнє планування Палацу збереглося, та щодо інтер'єрів, – то вони втрачені. Нині Палац Бруницьких перелаштований під інтернат, де проживають діти з особливими вадами розуму.

Інфраструктура курорту Великого Любіня співзвучна з специфікою і медичним профілем: бальнеологічний комплекс орієнтований на відпочинок, діловий туризм, лікування, реабілітацію. Домінантними лікувальними факторами, що дозволяють стверджувати про ефективність курорту вважаються – гармонійне поєднання сприятливих кліматичних умов із великими запасами унікальних природних сірководневих вод середньої концентрації з вмістом сірководню 50–70 мг/л та мінералізацією 2,2–2,5 г/дм. куб., – аналогів яким немає в Україні і місцевих торф'яних грязей, які також містять сірководень. Розміщення та організація рекреаційної системи безпосередньо визначаються передусім особливостями природно-ландшафтних характеристик території з врахуванням історичних, культурно-етнографічних та інших

особливостей. Розуміється, що інфраструктура не може гарантувати процвітання певному місцю, але «її відсутність гарантує неможливість процвітання» [2, с. 268]. Незважаючи на досить високий рівень розвитку окремих компонентів інфраструктури, її загальний стан, на нашу думку, повинен відповідати світовим стандартам.

Поєднання сприятливих кліматичних умов із великими запасами унікальних природних сірководневих вод середньої концентрації з вмістом сірководню 50–70 мг/л та мінералізацією 2,2–2,5 г/дм. куб., – аналогів яким немає в Україні і місцевих торф'яних грязів, які також містять сірководень – є домінуючими лікувальними факторами, що дозволяє стверджувати про ефективність курорту Великого Любіня. Покращення подібної ситуації значною мірою пов'язане, зазвичай, з надходженням інвестицій, джерелами фінансування. Для успішного функціонування бальнеологічних комплексів (на прикладі Великого Любіня) необхідно «вдосконалити організаційно-економічні механізми підвищення ефективності функціонування як самої рекреаційної сфери, так і всього господарського комплексу регіону» [3, с. 18], нейтралізувати шкідливість виробництв поблизу рекреаційних зон, обмежити вирубування лісів з ціллю збереження мікроклімату, дотримуватися санітарної охорони мінеральних джерел і правил експлуатації родовищ мінеральних вод, річок і водойм, працювати над збереженням і вдосконаленням природно-рекреаційного і архітектурного середовища та інфраструктури курорту, зберігаючи характер вже сформованого архітектурного середовища та колорит території, дотримуючись всіх норм і вимог (зберігаючи спадкоємність), щораз покращуючи і удосконалюючи лікувально-рекреаційний потенціал.

Список використаних джерел:

1. Габрель М. М., Габрель М. М. Прикладні аспекти застосування просторового підходу до обґрунтування архітектурних рішень. *Просторовий підхід до обґрунтування архітектурних рішень*, [Текст] : навч. Посібник. Львів : СПОЛОМ, 2016. 198 с.

2. Габрель М. М., Габрель М. М. Термінологічний словник. *Просторовий підхід до обґрунтування архітектурних рішень*, [Текст] : навч. Посібник. Львів : СПОЛОМ, 2016. 268 с.

3. Майстро С. В., Домбровська С. М. Теоретичні основи державного управління рекреаційним туризмом в Україні. *Особливості державного управління рекреаційним туризмом України* : монографія / С. В. Майстро, С. М. Домбровська. Харків, НУЦЗУ, 2017.. С. 12–13; 14; 18.

4. Рудницький А.М. Розвиток містобудівництва в XIV–XV ст.. *Розвиток містобудування на території західних областей України* : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2018. 100 с.